

Saksframlegg – styret i DA

Saksbehandler:	Ivar Arnstad	Arkiv:	
Arkivsaksnr.:	19/1150 - 10		

Rapport om DAs internasjonale arbeid 2022-2023

Direktørens sakssammendrag:

Styret vedtok i juni 2021 «Mål og handlingsplan for internasjonalt arbeid i DA for 2021-2025». Av planen framgår at direktøren for styret årlig vil redegjøre for det internasjonale arbeidet som gjøres i DA og i domstolene, og oppsummere den internasjonale utviklingen på domstols-området.

DA er aktiv i en rekke europeiske nettverk og organisasjoner som skal bidra til å utvikle domstoler. Funksjonen som kontaktpunkt for andre lands domstolråd/domstoladministrasjoner blir også ivaretatt.

I tillegg bedriver DA eksternt finansiert, rettsoppbyggende arbeid i andre land. Det skjer både gjennom EØS-midlene for Bulgaria, Kroatia, Litauen og Romania - og i prosjekt på Vest-Balkan. Som nasjonalt organ for domstolene i Norge har DA et ansvar for å bistå ved gjennomføringen av norsk utenrikspolitikk på domstolsområdet. Selv om dette arbeidet primært skal dekke mottakerlandenes behov, gir dette arbeidet også mye tilbake både til ansatte i DA og i domstolene ved at norske aktører får nye muligheter, kunnskap og nettverk.

Direktøren viser også til utviklingen innenfor noen viktige utviklingsområder som sakskostnader og bruken av kunstig intelligens/digitalisering.

Saksopplysninger

1.0 Bakgrunn.

I «Mål- og handlingsplan for DAs internasjonale arbeid», behandlet av styret juni 2021, oppsummeres hovedmålene slik:

- DA skal gjennom deltakelse i europeisk domstolsamarbeid innhente – og bidra til - god praksis for uavhengige domstoler, preget av rettsikkerhet og høy tillit.

- DA skal ved ekstern finansiering bidra til rettsoppbyggende arbeid i andre land som en del av norsk utenrikspolitikk. Arbeidet skal bidra til velfungerende, uavhengige domstoler og rettssikkerhet for innbyggerne i de land vi samarbeider med.
- DAs internasjonale virksomhet skal bidra med internasjonale erfaringer inn i arbeidet med strategisk plan. Denne redegjørelsen beskriver det internasjonale arbeidet som har vært utført av DA og domstolene siden forrige styrebehandling september 2022.

1.1. ENCJ

DA er aktiv i European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ). I og med at et formelt medlemskap i ENCJ har vært knyttet til blant annet EU-medlemskap er DA observatør. DA deltar hvert år i prosjektgruppers arbeid. På generalforsamlingen i Ljubljana juni 2023 deltok DA med direktøren og seniorrådgiver.

DA deltar med en lagdommer i prosjektet «Independence, Accountability and Quality» som fortsetter sitt arbeid med systematisk tilnærming for å kartlegge og forbedre deltakende lands arbeid på området. Metoder er blant annet undersøkelser av hvordan medlemsland oppfyller bestemte kriterier, undersøkelser blant dommere om uavhengighet. I begynnelsen av 2024 vil det også bli gjennomført dialogmøter mellom mindre grupper av land for å se hvordan man kan forbedre uavhengighet, ansvarlighet og kvalitet.

I 2023-2024 gjennomføres også et prosjekt om «Attractiveness of the Judicial Career». Fra Norge deltar ledelsen i Innstillingsrådet for dommere.

1.2. Kompetansearbeid

Ett SEND-seminar ble gjennomført i Norge i mai 2023, med bred deltagelse av dommere fra alle de nordiske land. Tema var «Aktiv saksstyring i straffesaker». Det har vært liten eller ingen hospitering av dommere mellom de nordiske land i 2022/2023. Norsk medlem av SEND-styret er leder av Kompetansekomiteen for dømmende funksjoner og en avdelingsdirektør i DA.

DA har observatørstatus i European Judicial Training Network (EJTN). Det er ønskelig at flere norske dommere deltar i EJTNs digitale kompetansetiltak og DA har i større grad promotert disse. DA samarbeider med Pluricourt, senter for fremragende forskning ved Universitetet i Oslo. Pluricourt bidrar i forberedelsene til studietur for norske dommere. Dessuten er DA involvert i det årlige Ryssdalseminaret, hvor tema i 2023 var «Klimasaker i norske domstoler».

Det blir ikke studietur til Strasbourg høsten 2023, men deltakelse i SEND-seminaret i Stockholm i november, hvor tema er «Å lede en domstol med respekt for det selvstendige dømmende»

Studiepermisjonsordningen innebærer at dommere søker til utenlandske domstoler og domstolmiljøer. DA kan bistå under forberedelsen av disse studiepermisjonene gjennom sitt kontaktnett.

Leder av Kompetansekomiteen for dømmende funksjoner representerer DA i Europarådets HELP program. Dette programmet fokuserer på EMK-opplæring i Europarådets medlemsland. Det tilbys et kompetanseprogram for EU/EØS-rett, som gjennomføres digitalt i samarbeid med JUS.

1.3. CEPEJ

CEPEJ er et Europarådsorgan for effektivitet og rettssikkerhet. De publiserte i oktober 2022 den siste evalueringsrapporten, basert på 2020-tall og informasjon fra justissektoren fra 44 medlemsland i Europarådet. Rapporten fra CEPEJ er basert på et omfattende spørreskjema som landene besvarer, og som dekker hele justissektoren. Rapportering på 2022-tall er nå gjennomført og neste rapport kommer i 2024.

DA representerer Norge som medlem i CEPEJ, mens Sivilavdelingen i Justisdepartementet er nasjonal korrespondent. Agder tingrett og Frostating lagmannsrett er «pilotdomstoler» i CEPEJ, hvilket innebærer at det er etablert kontaktpersoner som kan gi innspill på metoder og god praksis. CEPEJ har også blant annet arbeidsgrupper for «Time management», Quality of justice» og Cyberjust».

1.4. IACA

IACA International Association For Court Administration (IACA) er en internasjonal organisasjon for administrativ personell innenfor domstolsektoren. IACA planlegger og gjennomfører internasjonale konferanser. Den internasjonale IACA-konferansen i 2022 var lagt til Helsingfors 18. - 20. oktober. Hovedtemaet på konferansen var «People Centered Justice in the New Normal». En representant fra administrasjonen i Oslo tingrett og en fra DA (INDU) deltok fra Norge.

1.5. Bilateralt samarbeid

DA har et pågående samarbeid med Raad vor der Rechtspraak (Rvdr) i Nederland. Det handler om erfaringsutveksling på sentrale områder. Forrige toppmøte var i juni 2022 og et nytt planlegges til 2024.

DA har høsten 2023, i forbindelse med UD-finansierte besøk til Norge, møtt Høyesterett og Riksrevisjonen i Indonesia samt Høyesterett i Tigray-regionen i Etiopia. I november 2022 arrangerte DA i lag med UiO dialogseminar mellom dommere fra Polen og Norge om uavhengighet.

1.7. Kommunikasjon

For å bidra til kunnskapsdeling og for å gjøre DAs internasjonale arbeid kjent gir DA ut et nyhetsbrev for å presentere aktuelt stoff fra aktiviteter knyttet til norske domstolers internasjonale arbeid samt for å bidra til innsikt om internasjonale standarder, god praksis og rettsutvikling. Nyhetsbrevet gis ut 4 ganger per år – på norsk og engelsk- og publiseres på intranett, domstol.no. Det sendes også ut til mottakere i og utenfor domstolene som har meldt at de ønsker å få det tilsendt. Det er internt utarbeidet en plan for kommunikasjon i forbindelse med DAs EØS-arbeid.

1.8 Samarbeid med akademia

Gjennom det internasjonale arbeidet har DA fortløpende og utstrakt kontakt med akademia. I Norge er det fremst, men ikke bare, med de juridiske fakultetene i Bergen og Oslo. Internasjonalt er det mer med enkeltpersoner. De siste årene har det for eksempel innefattet bidrag ifra:

- Faculty of Law, University of Zagreb,
- Utrecht School of Law,
- University of Bielefeld,
- University of Cologne,

- Faculty of Law and Justice, University of Sydney

1.9. Rule of Law Index

Norge kommer på andre plass av 142 land når [World Justice Project \(WJP\)](#) rangerer verdens land etter hvor sterk rettssikkerheten er. WJP mener at rettssikkerheten er svekket i 82 land og styrket i 58 (inklusive Norge). Ekstra foruroligende er det at alle de tre folkerikeste landene i verden (India, Kina og USA) har en negativ utvikling.

WJP ser på åtte indikatorer: Maktfordeling, fravær av korrupsjon, åpenhet i forvaltningen, fundamentale rettigheter, lov og orden, håndhevelse av regelverk og hvordan rettssystemet fungerer, konfliktløsning og tvistemål samt straffesaker.

Norge er rangert som beste land i kategoriene åpenhet i forvaltningen (open government) og straffesaker (civil justice). Svakest kommer Norge ut på orden og sikkerhet med en femteplass. Danmark er, som tidligere år, på førsteplass i rangeringen som ble publisert oktober 2023.

2. Rettsoppbyggende arbeid

Som et av de tre hovedmålene i DAs mål- og handlingsplan for internasjonalt arbeid heter det: «DA skal ved ekstern finansiering bidra til rettsoppbyggende arbeid i andre land som en del av norsk utenrikspolitikk. Arbeidet skal bidra til velfungerende, uavhengige domstoler og rettssikkerhet for innbyggerne i de land vi samarbeider med.»

2.1.1 Programarbeid EØS

Gjennom EØS-midlene bidrar Norge til sosial og økonomisk utjevning i Europa. Støtten styrker også samarbeidet mellom Norge og mottakerlandene. Et av formålene med EØS-midlene er å bygge bilaterale relasjoner mellom Norge og landene som mottar EØS-støtte, innenfor områder av felles interesse. Dette innebærer blant annet at eksperter fra forskjellige land får lære om hverandres praksis, gjennom aktiviteter som konferanser, seminarer, studieturer og utvekslinger. Representanter fra DA og domstolene er deltakere ifra Norge.

I dialog med Utenriksdepartementet har DA bidratt til å utforme justisprogrammene i samarbeid med mottakerlandene (hhv. Kroatia, Romania, Bulgaria og Litauen). Programmene handler om å styrke rettsstatsutvikling, og DAs oppgave er å jobbe for å bidra til å realisere dette. I tillegg til å være programpartner, er DA også prosjektpartner i prosjektene som retter seg mot domstolene. Prosjektene skal være avsluttet senest april 2024 og programmene april 2025.

Norske myndigheter er nå i forhandling med EU om en ny periode med EØS-midler. Avtalen mellom EU og Norge definerer i utgangspunktet størrelsen på fondene, varigheten av programperioden, fordelingen av EØS-midlene mellom landene, samt hva som er prioriterte sektorer.

Det er ikke bestemt ennå når en ny EØS-programperiode skal starte eller hvilke etater fra Norge skal delta, men demokrati og rettstat er et av de tre prioriterte områder. DA er i dialog med UD, JD og Financial Mechanism Office, og har gitt konkret innspill til hva vi tenker skal være satsingsområder innen domstolsområdet i neste program periode. Videre, har vi lagt vekt på fagfelt hvor Norge kan vise til lang erfaring, og kan fremheve god praksis.

2.1.2 Forhåndsdefinerte prosjekter og rekruttering av eksperter

Land	Prosjektets navn og mål	Prosjektpromotør	Totalt budsjett	DAs budsjett
Kroatia Pdp 1	Renovering av tinghus i Split og e-services	MoJ Kroatia	9,9 mill Euro	60 000 Euro
Kroatia Pdp 3	Ny metodologi for evaluering av dommere	MoJ Kroatia	0,4 mill Euro	125 222 Euro
Kroatia Pdp 4	Mer megling i domstolene	MoJ Kroatia	1,5 mill Euro	126 416 Euro
Litauen Pdp 1	Økt kvalitet og effektivitet og bedre infrastruktur i domstolene	DA og Riksadvokaten i Litauen	6,7 mill Euro	180 000 Euro
Romania Pdp1	Kompetanseutvikling for dommere og påtale, innkjøp av IKT-utstyr	Domstolrådet (SCM)	4,1 mill Euro	230 000 Euro
Bulgaria Pdp 9	Bedre rettstilgang til sårbare grupper	National Legal Aid Bureau	0,75 mill Euro	38 000 Euro
Bulgaria Pdp 6	Moderne læringsmiljø for dommere og påtale	National Institute for Justice	1,45 mill Euro	90 000 Euro
Bulgaria Pdp 8	Økt kapasitet i domstolene (evaluering av dommere, EMK-tilpasning, restorative justice)	Domstolrådet (SCM)	1,325 mill Euro	150 000 Euro

DA rekrutterer faglige eksperter (dommere, påtalemyndighet, ansatte i DA, advokater, akademia) til rettsoppbyggende arbeid innenfor EØS- samarbeidet. Utlysninger med informasjon om EØS-midlene har flere ganger blitt publisert på intranett, og interesserte søkere er blitt bedt om å fylle ut skjema hvor de kan lese mer om de aktuelle fagområdene/tema oppdragene dreier seg om. Deretter har DA mottatt CV, kontaktet kandidater på telefon, og vurdert ut ifra kriterier og tid, hvorvidt de passer oppdraget. DA har også brukt kandidater fra tidligere oppdrag, som innehar spisskompetanse som etterspørres.

2.1.3. Eksempler på gjennomførte bilaterale EØS-aktiviteter 2022-2023

Webinarer og besøk til UK om kunstig intelligens

Bruk av kunstig intelligens i domstolene har stor interesse både nasjonalt og internasjonalt. DA har utviklet et program for domstolene i Norge og Litauen. Faglig rådgiver for programmet var Professor Malcolm Langford ved Universitet i Oslo. Siden november 2022 har vi organisert to webinarer og et studiebesøk til London for dommere, domstolsmedarbeidere og DA-ansatte. I AI - webinarene ble også partnere fra samarbeidsland Romania og Kroatia invitert og deltok med dommere og IT-ansatte.

Besøk fra Superior Judicial Council i Bulgaria

Flere dommere og representanter fra Superior Judicial Council i Bulgaria besøkte Norge i juni 2023. Formålet med besøket var å følge opp et prosjekt om tolking i domstolene i Bulgaria, men også å lære mer om domstolsystemet i Norge. Delegasjonen besøkte Søndre Østfold tingrett.

Studiebesøk/hospitering fra Litauen

For å overføre god praksis har det vært gjennomført studiebesøk i smågrupper. Tema var alt fra hovedforhandling, hvordan klare å få partene til å møte opp, til mekling, strategi, GDPR og ledelse. Dommere og utredere fra nesten alle de 29 domstolene i Litauen besøkte fem tingretter, Borgarting, Høyesterett og Domstoladministrasjonen. Deltakerne fra Norge og Litauen var veldig fornøyd med besøket og åpnet for fremtidig samarbeid på domstolsnivå.

2.1.4. Eksempler på aktiviteter innenfor predefinerte prosjekter

Retts hjelp i Bulgaria

I oktober 2022 tok DA imot en bulgarsk delegasjon i Oslo om å utvide og forbedre det bulgarske retts hjelpssystemet for sårbare grupper. Målet med besøket var å lære mer om norske modeller for retts hjelp og hvordan retts hjelpssystemet fungerer i Norge. Med bidrag fra Oslo tingrett, Kontoret for fri retts hjelp i Oslo, Spesialenheten for politisaker, Barneombudet, Jussbuss, Gatejuristen og Jurk.

I samme prosjekt har to norske eksperter (en bistandsadvokat og en policyekspert) sammen med flere bulgarske eksperter gitt flere treninger til bulgarske advokater. Målet er å hjelpe dem med å forberede seg på utfordringene og trene dem i antidiskriminering.

Professor emeritus Jon t. Johnsen fra UiO, har etter et studiebesøk og mange intervjuer med sentrale aktører i Bulgaria, skrevet en rapport med en oversikt av dagens bulgarske system, en analyse av dens fordeler og ulemper og anbefalinger til endringer.

Menneskerettigheter i Bulgaria

Studiebesøk om kompetanseutvikling av dommere og menneskerettighetsutdanning i november 2022. På programmet sto besøk til Norsk senter for menneskerettigheter ved UiO. Det var videre presentasjoner fra flere norske dommere om straffeprosess og sivilprosess i Norge og om hvordan norske dommere håndterer EMK. I tillegg var det innlegg fra Statsadvokaten Oslo om arbeidet til Påtalemyndigheten og fra DA om hvordan kompetanseheving for dommere foregår i Norge. Studieturen ble avsluttet med et besøk til Norges institusjon for menneskerettigheter.

I det samme prosjektet med Bulgaria ble i mai og juli 2023 to sesjoner av 'Forum for Human Rights' organisert i Sofia. Den første konferansen tok for seg praktiske problemer og utfordringer i retts saker som involverer barn, den andre handlet om dommeretikk. 50 representanter for institusjoner og frivillige organisasjoner, dommere, påtalemyndigheter, advokater og sakkyndige deltok. Som norsk ekspert bidro en tingrettsdommer med presentasjoner om erfaringer fra det norske rettsvesenet.

En norsk dommerekspert i dette prosjektet reiste til Sofia juni 2023 for å holde en workshop for bulgarske dommere om hvordan man skriver dommer for å oppfylle Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen.

Rettsmekling Kroatia

Studiebesøk fra kroatisk delegasjon til Oslo i mai 2023 om det nye kompetanseløpet for rettsmeklere. Programmet over to dager ga den kroatisk delegasjonen et innblikk i de norske treningsmodulene og det var diskusjon om likheter og forskjeller med det kroatisk systemet.

I det samme prosjektet bidrar en norsk sorenskriver og en advokat sammen med kroatisk eksperter til å utarbeide en komparativ analyse av systemet for rettsmekling i flere EU-land. Et dokument med anbefalinger for foreslåtte endringer i det kroatisk systemet vil bli skrevet i slutfasen av prosjektet.

God praksis for barneavhør og straffegjennomføring

En norsk påtalejurist og norske tingrettsdommere har reist flere ganger til Bucuresti for å delta på seminarer med opplæring av rumenske dommere og påtale i barneavhør. Aktivitetene ble gjennomført i samarbeid med rumenske eksperter og tok for seg både internasjonale standarder, erfaringer fra Norge og problemene det rumenske systemet står overfor.

I forbindelse med det samme prosjektet med Romania besøkte en delegasjon bestående av både rumenske dommere og rumenske påtalemyndigheter Trondheim i september 2023 for å lære om barneavhør og Barnehus-konseptet. I tillegg til innlegg fra direktør, lege og seniorrådgivere fra

Barnehuset var det også bidrag fra en politietterforsker spesialisert i barneavhør, Barnevernet, Statsadvokaten og Fylkesnemnda.

Et annet aspekt ved dette rumenske prosjektet gjelder artikkel 3 i EMK angående «the execution of sentences and custodial measures», samt overholdelse av menneskerettighetene ved tvangsavgjørelser. To norske dommereksperter har deltatt sammen med rumenske eksperter på flere seminarer i Bucuresti, hvor de har utdannet rumenske dommere og påtalemyndigheter i dette temaet. De bidro med en oversikt over internasjonale standarder og norsk erfaring.

I prosjektet har de norske ekspertene også bidratt til utviklingen av en praktisk veileder om barneavhør. Målet er at det skal være et praktisk verktøy som rumenske dommere og påtalemyndigheter enkelt kan bruke i sitt daglige arbeid.

For det samme rumenske prosjektet har to norske lagdommere sammen med rumenske eksperter skrevet en praktisk veiledning for dommere og påtalemyndigheter om «execution of criminal decisions».

Dommere og gjennomføring av rettsmøter med Litauen

En pensjonert nederlandske dommer og en pensjonert norsk lagdommer har bidratt i prosjektet med Litauen til en studie om utvelgelse og evaluering av dommere. Denne studien har ført til introduksjonen av en ny modell som nå er tatt i bruk i Litauen.

En ekstraordinær lagdommer har bidratt til utviklingen av en praktisk veileder med god praksis i rettsforhandlinger. Dette praktiske verktøyet er en del av en større aktivitet med fokus på forbedring av rettsaker i Litauen.

Talking, «Restorative justice» og utvelgelses av dommere i Bulgaria

Til et av de bulgarske prosjektene har en arbeidsgruppe bestående av både bulgarske og norske eksperter (fra IMDi) studert det nasjonale og internasjonale rettslige rammeverket for virksomheten til rettstolker og god praksis introdusert i Norge. De har utarbeidet en analyse som inneholder konkrete forslag til forbedring av lovverket i Bulgaria knyttet til virksomheten til rettstolker og forslag til parametere for det fremtidige bulgarske registeret for rettstolker.

For det samme bulgarske prosjektet har en norsk lagdommer og en påtalejurist sammen med en arbeidsgruppe av bulgarske eksperter bidratt til en rapport om «Restorative Justice». Rapporten bekrefter viktigheten av Restorative Justice og kommer med anbefalinger og praksis og innenfor gjeldende lovgivning i Bulgaria.

En pensjonert norsk lagdommer og en pensjonert nederlandsk dommer har sammen med en arbeidsgruppe av bulgarske eksperter bidratt til en aktivitet om forbedring av prosessen for utvelgelse og evaluering av dommere i Bulgaria. Det har blitt utarbeidet en sluttrapport med en studie av dagens system, en komparativ analyse av systemer i andre land, og forslag til mulige forbedringer av eksisterende nasjonale prosedyrer og normer.

Evaluering av dommere i Kroatia

For det kroatisk prosjektet om evaluering av dommere har en norsk lagdommer og en professor fra Universitetet i Bielefeld, sammen med kroatisk eksperter utarbeidet en komparativ analyse av evalueringssystem i flere EU-land. Et dokument med anbefalinger for foreslåtte endringer i det kroatisk systemet vil bli skrevet i slutfasen av prosjektet.

2.1.5. Planlagte bilaterale aktiviteter

Frem til avslutningen av programperioden i april 2025 skal DA gjennomføre resterende prosjekt- og programaktiviteter og skrive sluttrapporter. Samtidig er det slik at det finnes en del midler igjen som

kan brukes på bilaterale aktiviteter. Slike aktiviteter skal styrke bilaterale forhold mellom Norge og mottakerlandene, kartlegge fremtidige behov i mottakerlandene, men kan også brukes på aktiviteter av felles interesse for domstolene i Norge og mottakerlandene. Vi jobber med å utvikle og iverksette flere bilaterale prosjekter i 2024 og 2025. Det arbeides derfor blant annet med:

Internasjonal konferanse "Judges under stress"

I mange land er dommernes uavhengighet under press fra andre statsmakter, men også private parter og media. EØS-midlene skal bidra til rettsikkerhet og dommernes uavhengighet. Derfor utvikler DA nå en internasjonal konferanse hvor både Norge og våre programpartnere fra fire land, men også andre land skal delta. Formålet med konferansen er å vise og diskutere forskjellige typer press som dommere er utsatt for, men også hvilke strategier og verktøy finnes for at dommere for å motstå dette. Professor Hans Petter Graver og Ph.D Lukasz Bojarski skal være faglig ansvarlig for prosjektet. De har gjennomført et fireårs forskningsprosjekt som har sett på rettsikkerhet under autoritære regimer og hvordan dommere kan reagere. Kompetansekomiteen for dommere og Den norske Dommerforening er positive til tiltaket. Konferansen skal holdes i Vilnius den 18- 19. April, 2024. Det er planlagt at flere dommere fra Norge skal delta i konferansen.

Toppmøte mellom Domstoladministrasjonens styre i Norge og Domstolrådet i Litauen

DA har hatt et langt og godt samarbeid med domstolene i Litauen. Litauen har gode resultater i europeisk sammenheng når det gjelder saksbehandlingstid og satser mye på digitalisering. Det arbeides nå med å få til et felles toppseminar for å diskutere felles utfordringer innenfor digitalisering og fremtidig samarbeid.

Fornyede kompetensemeter

Ifm. et tidligere bilateralt prosjekt med Romania med tittel «Better trainings for better professionals within the judiciary», planlegges det aktivitet for å videreutvikle metodologiske guidelines som vil brukes i den kontinuerlige opplæringen av dommere i Romania.

Rettsmekling/Legal Aid

Norske partnere har siden oppstart hatt et meget godt operativt samarbeid med kroatisk partnere gjennom både pre-definerte prosjekter og annet bilateralt samarbeid. Kroatia har uformelt ytret ønske om å organisere en bilateral aktivitet i siste halvdel av 2024 - på tematikken rettsmekling/rettshjelp.

2.2. Vest-Balkan

Norge har i mer enn 20 år på ulike måter bidratt til domstolutvikling på Vest-Balkan. Etter flere avtaler med UD om slik støtte til «Judicial reforms in Western Balkans», inngikk DA 31. mai 2022 en større femårig avtale med UD.

Vest-Balkan-regionen består av Albania, Bosnia og Herzegovina, Kosovo, Montenegro, Nord-Makedonia og Serbia. I tillegg inngår Kroatia i det regionale prosjektet under avtalen, se nedenfor.

Avtalen innebærer at DA skal bidra til å bedre rettsikkerheten gjennom effektivitet, høyere kvalitet, mer uavhengighet og ansvarlighet i domstolene i Vest-Balkan. Dette skal bidra til økt tillit til domstolene i regionen. Målgruppen er domstolsrådene i regionen, og andre myndigheter og institusjoner som er involvert i rettsutøvelsen i regionen.

Avtalen inneholder tre forhåndsdefinerte bilaterale prosjekter og et regionalt prosjekt:

Land	Innhold	Prosjektpartner	Budsjett	Tidsramme
Kosovo	Saksbehandlingssystemet CMIS for domstolene og påtalemyndigheten er bygd opp på norske midler. CMIS skal sluttføres slik at det fullt ut brukes av alle domstoler og påtale i Kosovo. Herunder skal det bygges opp et brukersenter, og gjennomføres opplæringer. I tillegg skal prosjektet bidra til at ledelse på alle nivå skal kunne bruke statistikk for analyse og budsjettering. Det skal også gjennomføres en analyse av funksjonaliteten til CMIS.	Kosovo Judicial Council (KJC) og Kosovo Prosecutorial Council (KPC)	10,1 million NOK	Juni 2022 til juni 2025
Bosnia og Herzegovina	Prosjektet skal styrke HJPCs rolle i bygging av uavhengige og ansvarlige domstoler gjennom implementering av internasjonale standarder særlig fra ENCJ. Dette inkluderer blant annet «external review» av funksjonaliteten til HJPC og systemet for dommerutnevninger, hvor norske eksperter deltar sammen med andre internasjonale eksperter. Videre skal prosjektet forbedre gjennomføringen av straffesaker. Flere norske dommere deltar i arbeidet.	High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina (HJPC)	14,91 mill NOK	Juni 2022 til juni 2025
Nord-Makedonia	Utvikling av et sentralisert saksbehandlingssystem for domstolene.	Uavklart	50 mill NOK	2023-2027
Regionalt prosjekt	All implementering av avtalen med UD skjer under det regionale prosjektet, herunder oppfølging av de bilaterale prosjektene. I tillegg skal prosjektet dekke regionale aktiviteter. Dette omfatter årlige regionale konferanser og studiebesøk for ledelsen i domstolsrådene, og aktivitetene i «Working Group on Judicial Management», som DA har etablert. Gruppen består av dommere fra alle landene i regionen. Arbeidsgruppen skal gjennomføre analyse av regionale årsaker til brudd på artikkel 6 i EMK, foreslå og pilotere endringer.	Alle domstolsrådene/justisdepartement i regionen, i tillegg til Kroatia	22,9 mill NOK	2022-2027

Vurdering av implementering i 2023:

Kosovo

Prosjektet har i all hovedsak gått etter planen. DA har i 2023 jobbet med KJC/KPC for å etablere metoder for rapportering. Arbeidet med å analysere funksjonaliteten til CMIS startet i oktober 2023. Mats Berg og Trude Gundersen fra DA deltar i dette arbeidet. Den svake norske kronen har bidratt til anslagsvis 15 % redusert budsjett.

Bosnia og Hercegovina

Prosjektet er i all hovedsak i rute. Rapportene fra «external review» skulle vært presentert for HJPC før sommeren, men er blitt forsinket delvis som følge av parallell prosess med ny lov for HJPC. DA har jobbet mye med HJPC for å etablere metoder for prosjektrapportering. Svak norsk krone har ført til redusert budsjettet for prosjektet. Det er store bekymringer knyttet til forslag om ny lov for HJPC, som kan komme til å svekke institusjonen.

Nord-Makedonia

Forut for signeringen av avtalen for Vest-Balkan mellom UD og DA, utarbeidet DA et resultatrammeverk og budsjett for et fremtidig prosjekt. DA har hatt møter med justisdepartementet, domstolsrådet og Høyesterett i Nord-Makedonia, arrangert studiebesøk til Norge, og fulgt opp overfor myndighetene kontinuerlig. Til tross for dette har det ikke vært mulig å få gjort de nødvendige avklaringene fra nord-makedonsk side. DA er i dialog med UD for å få avklart den videre skjebnen til prosjektet.

Regionalt prosjekt

DA har lagt ned betydelige ressurser i å etablere omforent metode for rapportering fra de bilaterale prosjektene og til DA, og videre fra DA til UD. DA har videre jobbet kontinuerlig med arbeidsgruppen av dommere, og arrangerte fysiske møter med dem i desember 2022 og mai 2023. DA arrangerte den første regionale konferansen i slutten av mai, 2023. I august 2023 oversendte DA domstolsrådene en oversikt over regionale initiativ for å forbedre saksavviklingen i anke-domstolene i regionen. Gjennom det regionale arbeidet kan DA også ta initiativ til nye prosjekter i regionen.

DA har rekruttert to seniorrådgivere for å arbeide med programmet, hvorav den ene har arbeidssted i regionen. UD har varslet om at NORAD skal ta over oppfølgingen av avtalen med DA.

Del 2. Internasjonale perspektiv på noen viktige utviklingsområder for DA.

3.1. Sakskostnader

Sakskostnader for partene kan føre til at færre bruker domstolene for sivile tvistemål og dermed være et hinder for tilgang til domstolene. Ulike parameter som rettsgebyrer, rettshjelp og salær/laywers fee vil påvirke det rettsøkende publikums sakskostnader.

3.1.1. Rettsgebyrer

Selv om rettsgebyrene ikke utgjør noen større del av kostnadene i forbindelse med tvistemål, kan det være interessant å se på forskjellene i Europa.

Noen land som Luxemburg, Spania og UK-Skottland har ikke rettsgebyrer for privatpersoner. Andre land som Belgia og Bosnia-Hercegovina tar ikke ut rettsgebyr i begynnelsen av en sak, men først ved anke. I Frankrike er det også kun unntaksvis at parter må betale rettsgebyr.

Verdt å notere er at i flere land som Polen, Portugal, Hellas og Sveits betales også rettsgebyrer i straffesaker.

I Østerrike utgjør rettsgebyrene 97 prosent og i Tyskland 41 prosent av kostnadene for rettsvesenet. For Europarådet samlet er tilsvarende ni prosent og i Norge utgjør de syv prosent.

3.1.2. Rettshjelp

I følge siste CEPEJ-evaluering (2020) er det i Norge 1180 saker med rettshjelp per 100 000 innbyggere. Det er høyere enn de fleste land i Sør- og Øst-Europa, men lavere enn for eksempel de andre nordiske land, Storbritannia og Nederland.

Norge er i lag med Danmark de land med høyest rettshjelp per sak.

Land	Retts hjelp per innbygger EURO	Retts hjelp som andel av BNP	Retts hjelp som andel av domstolenes budsjett
Norge	25	0,041 %	31,1 %
Danmark	23,06	0,013 %	25,0 %
Sverige	35,6	0,075 %	27,9 %
Finland	16,12	0,038 %	20,4 %
Europarådet	2,1	0,3 %	8,8 %

3.1.3. Salær

De høye sakskostnadene for juridisk bistand anses å kunne være til hinder for alles mulighet til å bruke domstolene. Blant annet har Domstolkommisjonen i delrapport 2 pekt på at utviklingen i Norge ikke har gått i riktig retning.

Det er av flere grunner vanskelig å sammenligne med det øvrige Europa. Men noen har sett nærmere på forskjeller mot våre naboland.

Lagdommer Frode Elgesem har gitt ut rapporten «Effektiv saksstyring, konsentrerte og effektive ho ved- og ankeforhandlinger i sivile saker – kan vi lære noe av tvistesaksbehandlingen i Danmark og Sverige?» Der peker han på hoved- og ankeforhandlingene går mye raskere i våre naboland. I Danmark tar mer enn halvparten av sivile saker én dag eller mindre i retten. Han peker på at det i Sverige er mye større trykk på saksforberedelsen og at det i ankeinstansen er små muligheter for å påberope nye omstendigheter.

Normering av rettsmøtetid er kjent fra for eksempel småkravsprosessen. Retts hjelpsutvalget foreslo det i barnevernsaker. De påpeker for eksempel at gjennomsnittlig antall vitner i en barneverns sak for tingretten er 6,5, mens det i våre naboland gjerne bare er partene selv som forklarer seg for retten. Selv om de ikke ønsker at Norge skal ned på samme nivå som nabolandene, «er utvalget likevel av den oppfatning at det kan gjøres betydelige reduksjoner i rettsmøtetiden i norske barnevernsaker uten at dette reduserer rettens eller fylkesnemndas mulighet til å foreta en reell og inngående overprøving av barnevernets vurderinger.»

«Utvalget mener hovedregelen bør være at en barneverns sak ikke berammes over mer enn én dag. Rettsmøtetid på én dag er fortsatt mer enn dobbelt så mye tid som man bruker på sakene i Sverige og Danmark.»

3.2. Kunstig intelligens og digitalisering.

I strategisk plan «Domstolene 2025» er som kjent «Digitalt rettsliv» et av fire hovedmål.

Digitaliseringen og Kunstig Intelligens (KI) vil også kunne påvirke både uavhengighet, rettsikkerhet og tillit som er Domstolenes kjerneverdier.

Som i Norge er det internasjonalt stor interesse for hva videre digitalisering og KI kan bety for domstolene. Foreløpig så er det stort sett alltid mennesker involvert i dokumentproduksjon. EU har utviklet en «e-justice strategy» som skal presse medlemslandene til bedre bruk av IT, in tråd med menneskerettighetene og retten til en rettfærdig rettergang. Her blir det særlig betonet at digitalisering bør være førstevalg, at data ikke skal behøve å legges inn flere ganger og at løsningene må være brukerfokuset.

Noen land som regnes å ligge lengre fram enn andre er Estland, Canada og Storbritannia. I British Columbia, Canada, så er det opprettet Civil Resolution Tribunal (CRT) som en nettbasert, uavhengig småkravsdomstol. De behandler krav opp til \$5000 og for eksempel også mindre trafikkskader.

EUs klageportal for forbrukersaker, ble etablert i 2016. Både næringsdrivende og forbrukere kan legge inn klager via denne plattformen i grenseoverskridende forbrukersaker hvor varen eller tjenesten er kjøpt på nettet.

I flere land undersøkes muligheten for å bruke blant annet maskinlæring til innsamling av informasjon til å lage utkast til dokument og bevisgrunnlag. Det sees også på mulighetene til å ta i bruk maskinlæring til planlegging for å unngå forsinkelser og utsettelse.

Mer utvikling av rettsinformatikk kan komme til å bli brukt i saksforberedelser. Noen kjente eksempler er å bruke KI til å se på mulige utfall av en sak. Chatbots kan øke servicen til det rettssøkende publikum og de kan komme å utvikles til å lage utkast eller ferdigstille søksmål. Også innenfor anonymisering og oppsummeringer av rettsavgjørelser kan gjøre dommer mer tilgjengelige for allmennheten.

3.2.1. Samarbeid om AI

DA har gjennomført webinarer og studiebesøk (UK) om bruken av AI. Se 2.1.3.

Tjeni-prosjektet, som drives av Europarådet og er finansiert av EØS-midlene, ser på metoder og teknologi for å gjøre anonymiserte rettsavgjørelser tilgjengelige for allmennheten. Målet er å finne løsninger for å øke muligheten til fri innsyn i rettsavgjørelser, i tråd med EMDs rettspraksis. Syv land deltar i prosjektet og selv om Norge ikke er et av disse deltok DA og var medarrangør på det årlige møtet som ble avholdt i Oslo i oktober 2023.

3.2.2. AI og etikk

Europarådsorgan for effektivitet og rettssikkerhet, CEPEJ, har tatt opp de etiske problemstillingene knyttet til bruken av AI i rettsvesenet. I 2018 vedtok de *European Ethical Charter on the use of AI in Judicial Systems and their Environment*. Chartret har fem hovedprinsipper som er:

- Respekten for fundamentale rettigheter.
- Ikke-diskriminering.
- Kvalitet og sikkerhet.
- Åpenhet, upartiskhet og rettferdighet.
- Brukernes mulighet til kontroll.

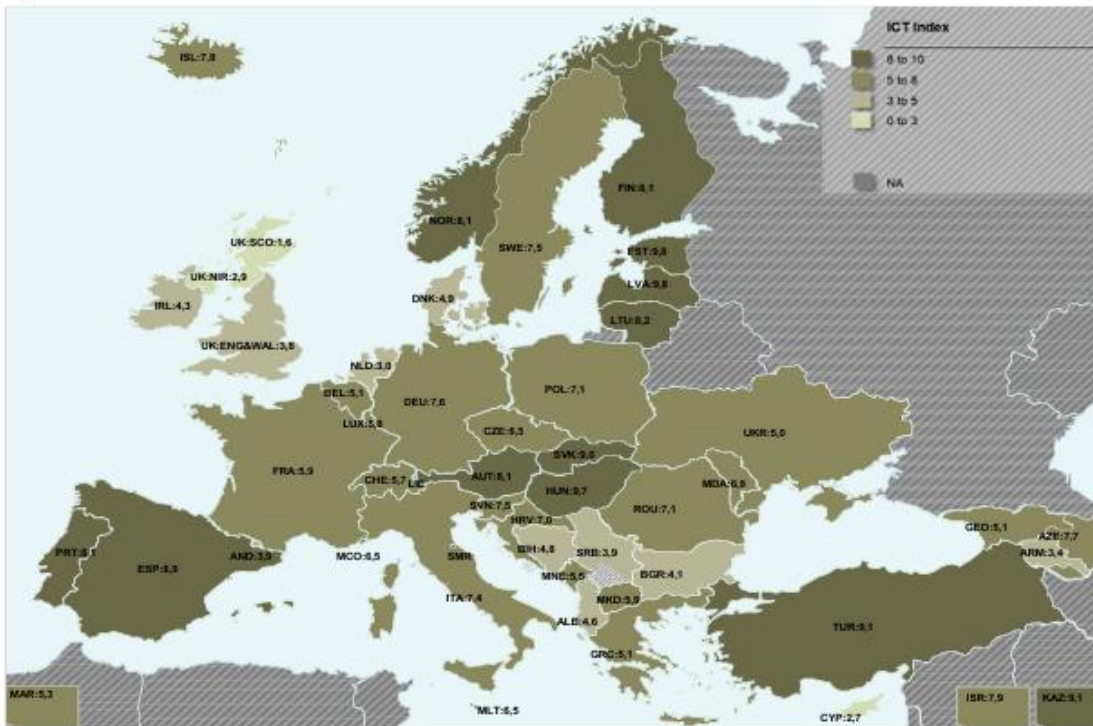
[CEPEJ følger opp dette arbeidet](#) fortløpende og har opprettet «[Resource Centre on Cyberjustice and AI](#)».

Direktøren mener at vi gjennom det internasjonale samarbeidet kan innhente kunnskap, dele erfaringer og få drahjelp for digitalisering og bruk av KI.

CEPEJ har også utviklet en IT-indeks for tilgangen på IT-verktøy (ikke den faktiske bruken). Den ser på beslutningsstøtte, saksbehandlingssystemer og kommunikasjon mellom domstoler og brukere av domstolene.

Tallene bygger på status ved utgangen av 2020 og Norge plasseres her i den øverste kategorien.

Figure 4.3.7 Global CEPEJ ICT Index in 2020

Direktørens innstilling:

Til orientering

01.11.2023

Sven Marius Urke
direktør

Solveig Moen
avdelingsdirektør